

**XIX међународни научни скуп „Правнички дани –
Проф. др Славко Царић”
„ПРАВО, НАУКА И ДРУШТВО – АКТУЕЛНА
ПИТАЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ”**

**XIX International scientific meeting „Legal days –
Prof. Slavko Carić, PhD”
„LAW, SCIENCE AND SOCIETY – THE CURRENT
ISSUES AND PERSPECTIVES”**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
The University of Business Academy in Novi Sad
The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 23. септембар 2022.

Зборник радова са XIX међународног научног скупа

„Правнички дани – Проф. др Славко Царић“
„ПРАВО, НАУКА И ДРУШТВО – АКТУЕЛНА ПИТАЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ“

23. септембар 2022. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић   **Др Гордана Бејатовић,**
редовни професор   ванредни професор

Др Милан Почуча   **Др Јелена Стојшић Даветић,**
редовни професор   ванредни професор

Др Владимир Козар   **Др Сања Шкорић,**
редовни професор   ванредни професор

Др Милош Марковић   **Др Маријана Младенов,**
редовни професор   ванредни професор

Др Јелена Матијашевић   **Др Срђан Дамњановић**
редовни професор   ванредни професор

Др Предраг Мирковић   **Др Марко Станковић,**
ванредни професор   доцент

Др Дарко Голић   **Др Маја Суботин**
ванредни професор   доцент

Др Јоко Драгојловић
ванредни професор

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Милан Почуча, редовни професор

Штампа:

НС Мала књига плус, Нови Сад

Тираж: 150

ISBN 978-86-86121-51-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА - председник Научног одбора

Продекан за науку, квалитет и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе Универзитет Привредна академија у Новом Саду и ванредни професор Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ

Продекан за међународну сарадњу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф Кривичноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф Теоријске и јавноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР САЊА ШКОРИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре Кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Европски универзитет Брчко дистрикт и Ректор Европског универзитета „Kallos” Тузла и | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ, ЕМЕРИТУС

Универзитет „Адриатик“ – Бар, Факултет за пословну економију и право | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија, в.д. председника Врховног суда Црне Горе, Универзитет „Адриатик“ – Бар, Факултет за медитеранске пословне студије, Тиват | Република Црна Гора

PROF. DR DR. WOLFGANG ROHRBACH

Akademik Evropske akademije nauka u Salzburgu | Austrija

PROF. DR VANO TSERTSVADZE

Georgian Institute of Public Affairs | Gruzija

PROF. DR. AMER FAKHOURY

Dean College of Law American University in the Emirates | Ujedinjeni Arapski Emirati

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент, Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент, Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЂО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛБИНА ФАЗЛОВИЋ

Ванредни професор Европском универзитету Брчко дистрикт на Европском универзитету „Kallos” Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ

Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision” Универзитет | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University Neapolis Paphos Cyprus, master studys in public law and administration | Republika Kipar

ПРОФ. ДР НЕБОЈША ШАРКИЋ

Декан Правног факултета, Универзитета Унион у Београду | Република Србија

ДР МИШО ЂУРКОВИЋ

Научни саветник, Директор Института за Европске студије у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЧЛОВИЋ

Директор Института за упоредно право у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР БОГДАН ВУКОСАВЉЕВИЋ

European Research Institute for Strategic Studies | Словенија

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ - Председник Организационог одбора

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ

ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ

ДОЦ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ

ДОЦ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ

ДОЦ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ

ДОЦ. ДР МАЈА СУБОТИН

ДОЦ. ДР ВЛАДИМИР ШЕБЕК

МСР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР АЊА КОПРИВИЦА

МСР МАРА ДЕСПОТОВ

МСР ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСР АЊА КОПРИВИЦА, асистент

Dr Svetlana Marković

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu

e-mail: smarkovicw@gmail.com,

ISTORIJSKOPRAVNI RAZVOJ KRIVIČNOPRAVNE ZAŠTITE PROIZVODNJE I TRGOVINE U SRBIJI

Apstrakt:

Istorijski razvoj privrednih odnosa pokazuje da privreda postaje sve složeniji kompleks, ako su proizvodne snage društva na višem nivou razvijenosti. U isto vreme i društvena podela rada, postaje sve raznovrsnija i u većoj meri izdiferencirana, čineći je sve složeniji i raznovrsniji oblici privrednih delatnosti. Privreda jedne zemlje obuhvata skup delatnosti kojima se vrše proizvodnja i usluge i raspodela dobara. Proizvodnja podrazumeva kontinuirani proces, kojim se zadovoljavaju ljudske potrebe za dobrima i uslugama, dok potrošnja označava zadovoljenje različitih ljudskih potreba i ona je cilj koji se ostvaruje proizvodnjom. Raspodela se vrši posredno i neposredno kroz razne forme razmene i prometa, a odnosi koji nastaju u procesima proizvodnje i raspodele organizovano se uređuju i usmeravaju i predstavljaju privredni sistem jedne zemlje. Osnovni razlog postojanja posebne grupe krivičnih dela, čiji je zaštitni objekt privreda jedne države jeste zaštita privrede, a posledično i suzbijanje kriminaliteta. Svako krivično delo protiv privrede ima specifičan objekt radnje, dok je pasivni subjekt u slučaju vršenja bilo kojeg krivičnog dela protiv privrede država i svi njeni građani. Izmene u krivičnom zakonodavstvu predstavljaju dobar pokazatelj različitih oblika kriminaliteta u određenim periodima. Cilj ovog rada je da se prikaže istorijskopравни razvoj krivičnopravne zaštite proizvodnje i trgovine u određenim vremenskim periodima.

Ključne reči: *istorijski razvoj, privredni odnosi, krivičnoppravna zaštita, proizvodnja, trgovina*

Uvod

Privreda, odnosno ekonomski odnosi u oblasti proizvodnje, raspodele i razmene, predstavljaju osnovu za razvoj drugih odnosa, koji se na njima zasnivaju, a država je zainteresovana za privredu, kao celinu i iz tog razloga često interveniše u ovoj oblasti, obezbeđujući zaštitu, između ostalog i propisivanjem krivičnih dela i kazni za njih. U svakom društvu i u svim fazama njegovog razvoja, privreda je imala veliki društveni i politički značaj, a ekonomski odnosi u oblasti proizvodnje, raspodele i razmene, konstantno su bili u osnovi društvenog života, odražavajući se na mnogobrojne društvene odnose i delatnosti. S tim u vezi, društveno-politički sistem svake zemlje, zasniva se i razvija na osnovu adekvatnih društveno-ekonomskih odnosa, što upućuje na usku povezanost i uslovljenost privrede i politike, te je i razumljiva pojava državne intervencije u sferi privrednih odnosa. Ipak, ta intervencija je bila različitog inteziteta, tokom društvenog razvoja, u zavisnosti od društveno-političkog uređenja pojedinih zemalja, ali se prisustvo države u privrednom životu uvek osećalo.¹⁾

Period do Prvog svetskog rata

Prve srpske države imale su razvijeno pravo, kao i državni aparat. Ipak, feudalni razvitak Srbije počeo je sa znatnim zakašnjenjem u odnosu na države Zapadne Evrope,²⁾ tako da o srednjovekovnom srpskom pravu možemo govoriti tek od kraja XII veka. Društveni odnosi u feudalnoj Srbiji od VII

¹⁾ Lazarević, Lj. (2000a). *Krivično pravo – posebni deo*. Beograd: Savremena administracija, str. 259.

²⁾ Janković, D. (1979). *Istorija države i prava naroda Jugoslavije*. Beograd: Naučna knjiga, str. 24.

do XII veka bili su regulisani pretežno običajnim pravom. Nakon XII veka pojavili su se i razni pravni izvori: zakoni, međudržavni ugovori i povelje.³⁾ Najvažniji zakon u srpskoj srednjovekovnoj državi bio je Dušanov zakonik⁴⁾ u kome je kodifikovano srednjovekovno srpsko pravo. Znatan deo Dušanovog zakonika bio je posvećen krivičnom pravu,⁵⁾ dok gotovo ne sadrži odredbe kojima su se regulisala određena pitanja iz oblasti privrede. Ipak, možemo izdvojiti član 174 kojim su u određenoj meri bili zaštićeni zavisni zemljoradnici i njihov posedi. Prema odredbi ovog člana, svim zavisnim zemljoradnicima bilo je dozvoljeno da raspolažu svojim imanjima, odnosno mogli su da ih daju u miraz, da ih poklone crkvi ili da ih prodaju. Međutim, morali su da vode računa da na posedu uvek bude „rabočnik“, što u stvari znači da je bilo potrebno da novi uživatelj poseda izvršava svoje obaveze prema feudalnom gospodaru sela, jer bi im u suprotnom mogao, to jest imao bi pravo da im oduzme, kako vinograde, tako i druga dobra.

Privredni odnosi su se postepeno razvijali. U prvoj polovini XIX veka, industrijska postrojenja uopšte nisu postojala, a najveći deo stanovništva bavio se poljoprivredom. Za vreme osmanlijskog carstva primenjivalo se šerijatsko pravo, u kome su feudalni gospodari bili jedina „vlast“ na svom posedu, dok je slaba centralna vlast sa zakonodavnim naležnostima bila tek u povoju. U ovakvim uslovima naročitu važnost imaju krivičnopravni akti, koji su doneti za vreme kratkotrajnog trajanja Karađorđeve Srbije i koji u velikoj meri predstavljaju dokaz postojanja državnosti Srbije u tom vremenu. U obnovljenoj Srbiji, kao jedan od prvih zakona, donet je Kazneni zakon Prote Mateje Nenadovića 1804. godine. Smatra se, da se ovaj Zakonik sastojao od 14 ili 15 članova tj. punktova, ali danas je sačuvano samo sedam. Njegove odredbe su razučene i nisu dovoljno precizne, a predviđao je pojedina krivična dela i kazne za njihove učinioce. Karađorđev kriminalni zakonik, prema procenama istoričara donet je 1807. godine,⁶⁾ a imao je 38 paragrafa. Reč je o revolucionarnom zakoniku, koji je bio kratkog i ograničenog obima, bez posebne sistematike i odgovarao je duhu i potrebama ustaničkog perioda. Uglavnom je sadržavao posebni deo krivičnog prava, predviđajući pojedina krivična dela⁷⁾ i kazne za njihove učinioce koje su bile stroge i surove.

U Kneževini Srbiji, u periodu od 1815. do 1860. godine, nije postojao jedinstveni krivični zakonik koji bi regulisao materiju krivičnog prava, nego je ona bila propisana različitim propisima i uredbama. Za vreme vladavine kneza Miloša Obrenovića, 1860. godine donet je Kaznitelni Zakonik za Knjažestvo Srbiju, koji je rađen po uzoru na pruski zakonik i koji je predstavljao veliki pomak u krivičnom pravu, jer se njime prvi put, u srpsko krivično pravo uvodi primena načela zakonitosti, zabrana retroaktivnosti i pravne jednakosti. Ovim Zakonikom bila su propisana i određena krivična dela, kojima su se štitila određena dobra.

U Dušanovom zakoniku, kao najvažnijem zakonu u srpskoj srednjovekovnoj državi, pominju se trgovci i zanatlije, iako ta zanimanja nisu bila razvijena kao u Vizantiji. U periodu kada su rudnici plemenitih metala predstavljali relevantan izvor prihoda za državu, naročito se razvilo zlatarstvo, pri čemu je obavljanje zlatarskog zanata bilo posebno regulisano, na taj način što se isti

³⁾ Više u: Novaković, S. (1982). *Istorija i tradicija*. Beograd: Srpska književna zadruga; Šakić, S. (1995). *Srednjovekovno srpsko pravo*. Novi Sad: Matica srpska.

⁴⁾ Dušanov zakonik je donet na Saboru u Skoplju 1349. godine, a dopunjen je na Saboru u Serezu 1354. godine.

⁵⁾ Naročita pažnja u Dušanovom zakoniku bila je posvećena kaznama za različite vrste krivičnih i drugih prestupa.

⁶⁾ Živanović, T. smatra da Karađorđev zakonik potiče iz 1807. godine, dok Novaković, S. navodi da je ovaj Zakonik nastao 1810. godine. Više u: Novaković, S. (1982), *op. cit.*; Šakić, S. (1995), *op. cit.*

⁷⁾ U posebnom delu koji predstavlja najobimniji deo ovog Zakonika mogu se lako razlikovati dve celine: prva koja sadrži opšta krivična dela i druga koja sadrži vojna krivična dela. *Ibid.*, str. 68

morao obavljati samo u gradovima. Kršenje ove odredbe povlačilo je smrtnu kaznu spaljivanjem za zlatara, a bila je predviđena i posebna kazna za selo u kojem je zlatar ilegalno radio – plaćanje globe.⁸⁾ Veoma često trgovci su bili stranci i to u najvećoj meri Dubrovčani, koji su uživali određene povlastice.⁹⁾ U tom smislu, možemo navesti član 118 u kojem je propisano da trgovci mogu slobodno da trguju po «cerevoj zemlji» i da im niko ne sme smetati, niti oduzeti robu, a ukoliko se to dogodi biće kažnjen novčanom kaznom od petsto pepera. Takođe i članom 119 trgovci su zaštićeni, jer je zakonodavac propisao da «trgovci i male i velike potrebne robe sklata da idu bez smetnje po zemlji carevoj, da prodaju i kupuju, kako komu trg donosi.» Ukoliko vlastelin ili carinik zadrže trgovca, dužni su da plate novčanu kaznu od trista perpera.¹⁰⁾ Trgovinom se počinje baviti i domaće stanovništvo, što zaključujemo iz odredbe člana 121 Dušanovog zakonika.¹¹⁾ S obzirom na to da, u kasnijem periodu, nije bilo drugih zakona, smatra se da je Dušanov zakonik važio sve do pada Srbije pod tursku vlast, kada je prestao period pisanog srpskog prava.

U okviru Karađorđevog kriminalnog zakonika, u članu 23 bilo je propisano krivično delo, koje se sastojalo od zlostavljanja ili psovanja, sveštenika, starešina, činovnika, trgovca ili kmeta, sa ili bez razloga, što znači da su i trgovci bili zaštićeni. Propisana kazna za ovo krivično delo bila je telesna kazna udaranjem 25 štapova u dva sata ujutro.

U Kaznitetnom Zakoniku za Knjažestvo Srbiju, iz 1860. godine, u glavi XXV, koja je nosila naziv „O prevari” u paragrafu 256, bilo je predviđeno krivično delo prevare, čiji je izvršilac zanatlija ili trgovac. Pri tome, predviđena kazna za zanatlije koje proizvode i prodaju lažno zlato ili srebro i trgovce koji trguju sa lažnim dragocenostima, bila je gubljenje građanske časti i novčana kazna od sto do pet stotina talira. Pored toga, bila je predviđena i zabrana bavljenja zanatom na određeno vreme ili zauvek.

Kada je reč o krijumčarenju, kao krivičnom delu, ono je bilo propisano prvim srpskim Carinskim zakonom iz 1850. godine, u paragrafu 121, kojim je inkriminisano tajno unošenje, iznošenje ili prenošenje robe. Ni kasniji zakon, iz 1863. godine, kao ni Carinski zakon iz 1899. godine, nisu izvršili izmenu bića ovog krivičnog dela. Zakonom iz 1904. godine izvršena je izmena u zakonskoj formulaciji ovog krivičnog dela, na taj način što je krijumčarenje prošireno i na neke radnje u zemlji, iz razloga što je do tada postojalo samo granično krijumčarenje, a od donošenja ovog zakona postoji i krijumčarenje u zemlji.¹²⁾ Pored navedenog dela krijumčarenje, Kulić¹³⁾ u carinska krivična dela u Srbiji ovog perioda ubraja i dela slična krijumčarenju i dela neistinitog prijavljivanja. Delo slično krijumčarenju bilo je krivično delo odnošenja robe iz carinskih magacina, koje je prvi put propisano Carinskim zakonom iz 1904. godine, odredbom člana 145. Radnja ovog dela sastojala se u iznošenju robe iz «smestišnih» magacina pre plaćanja carinskih dažbina, kao i u raspolaganju robom koja podleže carinskom nadzoru.

⁸⁾ Videti članove 118–123 i 168–170 Dušanovog zakonika. Kuzmanović, R. (ur.) (2000). *Dušanov zakonik – 650 godina posle njegovog donošenja*. Banja Luka: Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske, str. 399–416.

⁹⁾ Dušanov zakonik štiti trgovce određenim članovima (118, 119, 120, 121 i 122).

¹⁰⁾ Član 122 Dušanovog zakonika.

¹¹⁾ „Da nije vlastan vlastelin, ni mali ni veliki, ni koji bilo drugi, zadržati ili sprečiti svoje ljude ili druge trgovce, da ne idu na trgove careve, no da ide svaki slobodno.”

¹²⁾ Više u: Kulić, M. (1999). *Poreska utaja i krijumčarenje*. Beograd: BMG – Beogradsko mašinsko-grafičko preduzeće, str. 46–49.

¹³⁾ *Ibid.* str. 45.

Dela neistinitog prijavljivanja bila su: neistinita prijava i kvalifikovana neistinita prijava. Kao krivično delo, neistinita prijava bila je predviđena još Zakonom iz 1850. godine u članu 120. Radnja ovog dela sastojala se u neprijavljivanju ili neistinitom prijavljivanju robe u carinskoj deklaraciji.

Odredbom člana 167 Carinskog zakona iz 1904. godine, bila je inkriminisana kvalifikovana neistinita pojava. Za postojanje ovog dela bili su potrebni svi uslovi koji su se tražili za krivično delo neistinite prijave, s tim da je za postojanje ovog dela bilo neophodno da roba uopšte nije bila prijavljena i da je ista pronađena pregledom u skrivenim mestima koleta.¹⁴⁾ Za krijumčarenje, osuda se izvršavala sa utvrđenjem postojanja dela, dok se za ostala dela izvršavala, pošto su odluke postajale izvršne. Prevozna sredstva i konfiskovana roba prodavala su se putem javne licitacije. Za carinske delikte, kazna se mogla naplaćivati samo iz trećine osuđenikovog imanja, što predstavlja ustanovu okućnice, koju je uveo knez Miloš, Ukazom iz 1836. godine. Njome je bilo predviđeno da se u varošima na kuću, a u selima na kuću, baštinu, dva vola i kravu niko ne može zadužiti. Cilj ove ustanove je bio da se predupredi propast mnogih porodica, usled prodaje njihovih imanja zbog zaduženja.¹⁵⁾

Period između dva svetska rata

U periodu između dva svetska rata, intervencija države u regulisanje privrednih odnosa se vremenom pojačala, na šta je uticao razvitak industrijske proizvodnje i sve veća koncentracija kapitala, koja je stvorila nove odnose u privredi. Pored toga, na širu intervenciju države u privredi uticao je i razvoj svetskog tržišta, te je angažovanje države u regulisanju privrednih odnosa bilo praćeno odgovarajućim kaznenim merama. Ove mere su se najpre pojavljivale u carinskom, fiskalnom i radnom zakonodavstvu, jer je u tim oblastima državna intervencija bila najintenzivnija i u tom pogledu, intenzivniji razvoj privrednog krivičnog prava započet je u 20. veku, kada su privredni i tehnički razvitak i političke i ekonomske prilike, a posebno ratovi i privredne krize, učinili da intervencija države postane sve neophodnija.

Nakon završetka Prvog svetskog rata, ekonomske prilike su u većini zemalja bile poremećene, što je u još većoj meri zahtevalo državnu intervenciju u privredi i što je povećano privrednom krizom iz 1929. godine. U tom periodu, nakon Drugog kongresa međunarodnog udruženja za krivično pravo, održanog u Bukureštu 1929. godine, usvojeno je stanovište da pravna lica mogu biti krivično odgovorna i da se prema takvim licima mogu primeniti krivične sankcije. Ova činjenica je uticala na to da se u mnogim zemljama donesu propisi o kažnjavanju za određene privredne delatnosti.

U pogledu razvoja krivičnog prava na jugoslovenskim prostorima, u periodu između dva svetska rata, postojalo je šest pravnih područja, koja su bila međusobno različita. Ovo je bilo zatečeno stanje, koje je važno pre 1918. godine¹⁶⁾ i koje je ostalo takvo sve do donošenja krivičnog zakonika jedinstvenog za celu zemlju. Naime, u periodu do 1918. godine bilo je pokušaja da se

¹⁴⁾ Koletu je reč francuskog porekla i njome se označava svežanj ili paket koji se šalje poštom ili prevoznim sredstvom. Mićunović, Lj. (1991). *Savremeni leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 352. Navedeno prema: Kulić, M. (1999)., *op. cit.*, str. 49.

¹⁵⁾ *Ibid.*, str. 49.

¹⁶⁾ U pogledu krivičnog zakonodavstva, primenjivano je sledećih šest pravnih područja: u Bosni i Hercegovini važio je Kazneni zakon o zločinima i prestupima od 1879. godine, u Crnoj Gori na snazi je bio Krivični zakonik za Kraljevinu Crnu Goru od 1903. godine, u Sloveniji i Dalmaciji važio je Kazneni zakon o zločinima, prestupima i prekršajima od 1852. godine, dok je u Srbiji bio na snazi Kriminalni (Kaznitelni) zakonik za Knjaževstvo Srbije od 1860. godine. Na području Hrvatske i Slavonije važio je Kazneni zakon o zločinima, prestupima i prekršajima od 1852. godine, dok je u Vojvodini, odnosno Banatu, Bačkoj i Baranji, kao i Međumurju, bio na snazi V Zakonski članak iz 1818. godine. Čejović, B. (2006). *Krivično pravo – opšti i posebni deo*. Beograd: Dosije, str. 36.

donesu novi krivični zakonici u Srbiji i Hrvatskoj, ali usled izbijanja Prvog svetskog rata 1914. godine, do toga nije došlo. Nakon završetka Prvog svetskog rata, poremećene su ekonomske prilike u većini zemalja, što je u još većoj meri uslovlilo potrebu državne intervencije u privredi, koja se u postojećim društvenim i ekonomskim uslovima i inače nametala. Takođe, postavilo se pitanje unifikacije krivičnog prava, to jest, pitanje izjednačavanja navedenih šest područja krivičnog prava. U tom smislu, na osnovu Projekta Kaznenog zakona za Srbiju, iz 1910. godine, sa izmenama i dopunama 1911. godine, donet je Projekat Kaznenog zakonika za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca 1922. godine, koji je usvojen 27. januara 1929. godine i koji je stupio na snagu 1. januara 1930. godine. Na ovaj način je došlo do uniformisanja krivičnog prava, jer je donet jedinstveni krivični zakonik za celu zemlju.

U našem krivičnom zakonodavstvu, prema Krivičnom zakoniku Kneževine, kasnije Kraljevine Srbije iz 1860. godine, a isto tako i prema Krivičnom zakoniku SHS, kasnije Kraljevine Jugoslavije iz 1929. godine, krivična dela protiv privrede, kojih je bilo u tim zakoncima, nisu bila izdvojena u posebnu glavu sistematike zakonika.¹⁷⁾ Tako je na primer, u glavi XIX, koja je nosila naziv Pravljenje lažnih isprava i mera, paragrafom 229 bila propisana stroga kazna zatvora, a i novčana kazna za onoga «ko lažno načini ili preinači službene znake za obeležavanje robe domaće ili strane, kao: pečate, žigove ili marke kojima se žigoše: stoka, drvo, zlato, srebro ili druga kakva roba u nameri da ih upotrebi kao prave». Ista kazna je predviđena i za onoga ko lažne ili preinačene znake upotrebi kao prave. U paragrafu 230 bilo je predviđeno krivično delo, čija se radnja izvršenja sastojala u nabavljanju ili rasturanju kalupa, oruđa ili sredstava koji su namenjeni za lažno pravljenje ili preinačavanje isprava ili službenih znakova za vrednost ili obeležavanje robe. U paragrafu 231 bilo je predviđeno krivično delo koje se sastojalo u lažnom pravljenju, prepravci ili izmeni mera ili tegova u nameri da se upotrebe kao pravi. Kazna za pomenuta dela, iz paragrafa 230 i 231, bila je robija do tri godine ili strogi zatvor. Pored ovih kazni mogla se izreći i novčana kazna. Posebnim paragrafom, 233 predviđeno je za sva krivična dela, koja su propisana u ovoj glavi (XIX), obavezno oduzimanje oruđa i materijala, kao i „izrađevina krivičnim delom”, bez obzira na to čija su.

Na području tadašnje države, to jest Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, primenjivan je Carinski zakon Srbije iz 1899. godine, sa izmenama iz 1904. godine. U ovom periodu Carinski zakon je pretrpeo nekoliko izmena, a zanimljivo je da su izmene vršene i Finansijskim zakonom. Tako je na primer, odredbom člana 131 Finansijskog zakona iz 1928/29. godinu dato tumačenje, ko se smatra krijumčarom u smislu člana 145 Carinskog zakona. Prema pomenutoj odredbi, krijumčar je onaj ko samovlasno raspolaze sa uvezenom robom, pre prijave carinarnici.

Zakonom o izmenama i dopunama Carinskog zakona iz 1934. godine izmenjen je član 166, kojim je propisano krivično delo koje je izvršavao onaj ko u deklaraciji ne prijavi robu ili prijavi manju količinu robe, ili manju vrednost robe, koja bi podrazumevala i plaćanje manjih dažbina. Predviđena novčana kazna za ovo krivično delo bila je u petostrukom iznosu dažbina, koje se plaćaju na tu robu – trošarina, carina, sporedne takse i dr., pored naplate redovnih dažbina.

Državna intervencija je povećana privrednom krizom iz 1929. godine, na čiji značaj ukazuju mnogi autori, a neki od njih za nju čak vezuju i sam nastanak privrednog krivičnog prava.¹⁸⁾

¹⁷⁾ Srzentić et al. (1995). *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije*. Beograd: Savremena administracija, str. 505.

¹⁸⁾ Mulder, A. (1953). Le droit pénal social économique. *Revue internationale de droit pénal*, 24(1), p. 38. Navedeno prema: Đorđević, M. (1964). Razvoj i odlike savremenog privrednog krivičnog prava. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 12(4), str. 401.

Period posle Drugog svetskog rata

U toku Drugog svetskog rata, upravljanje privredom od strane države, u još većoj meri je dobilo na značaju, što je uslovalo i pojačavanje krivičnopravne zaštite privrednih odnosa. Ekonomske prilike nakon Drugog svetskog rata, sa teškim posledicama koje je rat ostavio, ne samo da su zahtevale održavanje mnogih privrednih mera, koje su donete za vreme njegovog trajanja, nego su podrazumevale i donošenje novih propisa, čak i ukoliko su neki propisi iz perioda ratne privrede izgubili značaj ili su izmenjeni ili ukinuti. Naime, u ovom periodu se ne može zamisliti odsustvo državnog regulisanja u oblasti privrednog života.¹⁹⁾ Razvijanje socijalizma, kao i specifičnost društvenog i ekonomskog poretka u svetu, uticale su na nivo krivičnopravne zaštite privrednih odnosa. Evidentno je da u praksi dolazi do pojave «sive» privrede koja se određuje kao vršenje svih vidova ekonomske aktivnosti protiv ili mimo relevantnih zakonskih normi.²⁰⁾

Institut carine u Jugoslaviji, nakon Drugog svetskog rata, postepeno je dobijao sve veću ulogu i značaj, a sve to kao posledica sve razvijenije i raznovrsnije spoljnotrgovinske razmene, promena u ekonomskom sistemu i sl. U tom periodu, trgovina je bila neorganizovana, a sve se više osećao nedostatak mnogih dobara, posebno onih elementarnih. Pored toga, izražene migracije stanovništva, to jest izbeglica i ratnih zarobljenika s jednog kraja sveta na drugi, kao i opšta konfuzija usled posledica Drugog svetskog rata, doprineli su stvaranju idealnih uslova za razvoj krijumčarenja i to ne samo profesionalnog, nego i amaterskog, koji je dostigao neverovatne razmere.²¹⁾

Između pravnog sistema predratne i posleratne Jugoslavije, ne postoji pravni kontinuitet, iz razloga što su to dva sistema bazirana na različitim idejno-političkim koncepcijama i izraz su različitih sistema društvenog uređenja. Od početka Drugog svetskog rata, pa sve do kraja, na našem prostoru nisu važili propisi koji su doneseni pre početka ovog rata. Odlukom predsedništva AVNOJ-a od 3. februara 1945. godine, formalno su ukinuti pravni propisi koji su bili na snazi za vreme okupacije. Ova odluka je potvrđena Zakonom privremene Narodne skupštine o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije 23. aprila 1946. godine, kojim se, između ostalog, konstatuje da su svi propisi, pa prema tome i propisi krivičnog prava, koji su važili u Jugoslaviji pre 6. aprila 1941. godine „izgubili pravnu snagu”. Međutim, iako je ukinuto, krivično zakonodavstvo je u određenoj meri služilo kao orijentacija u izricanju krivičnih sankcija²²⁾ u postojećim uslovima, odnosno usled nepostojanja novih krivičnopravnih odredaba. U našoj zemlji se pitanje privrednog kriminaliteta pojavilo u veoma oštroj formi, nakon završetka Drugog svetskog rata. Pojavne oblike ove vrste kriminaliteta, u tadašnjim uslovima, karakterišu posledice okupacije zemlje i pokušaji da se nova vlast destabilizuje na ekonomskom polju. Intervencija nove vlasti u privredi bila je veoma oštra i temeljna.²³⁾ Naime, u situaciji neposredno posle rata, bilo je neophodno što pre doneti propise kojima će biti zaštićene najznačajnije društvene vrednosti. S obzirom na nepostojanje sistematizovanog krivičnog kodeksa, kao i na dug proces i vreme koje je potrebno za njegovo donošenje, problem je rešavan donošenjem privremenih, trenutno najpotrebnijih mera.²⁴⁾ Tako je najpre donet niz propisa o raspodeli robe za široku potrošnju, ali i propisa o trgovini. Jedan od prvih donesenih zakona bio je Zakon o suzbijanju nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže,²⁵⁾ koji je određivao stroge kazne za privrednu

¹⁹⁾ *Ibid.*, str. 401.

²⁰⁾ Adžić S. (2008). *Privredni sistem i ekonomska politika*. Subotica: Ekonomski fakultet, str. 85.

²¹⁾ Nicević, M., Ivanović, A. (2013). *Privredni kriminalitet*. Novi Pazar: Univerzitet, str. 191.

²²⁾ Više o razvoju krivičnih sankcija videti u: Bingulac, N., Dragojlović, J. (2017). Razvoj krivičnih sankcija u Republici Srbiji u periodu nakon Drugog svetskog rata do danas. *Kultura polisa*, 14(33), 275–289.

²³⁾ Srzentić, N. (1954). Problemi privrednih delikata. *Arhiv za pravne i društvene nauke*, 41(3–4), str. 338.

²⁴⁾ Čejović, B. (2006). *op. cit.*, str. 38.

²⁵⁾ *Službeni list DFL*, br. 26/45.

špekulaciju i razne vidove sabotaze. Ukazom Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ br. 353 od 11. jula 1946. godine ovaj zakon je noveliran i nosio je naziv - Zakon o suzbijanju nedopuštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaze.²⁶⁾ Propisi kojima je regulisana trgovina i koji su najčešće primenjivani u tom vremenskom periodu bili su: Uredba o regulisanju unutrašnjeg prometa robom,²⁷⁾ Uredba o trgovini na veliko živinom,²⁸⁾ Uredba o otkupu žitarica u ekonomskoj 1946/47. godini,²⁹⁾ Uredba o tovljenju, cenama i prometu svinja u ekonomskoj 1946/47. godini³⁰⁾ i drugi.

Zatim, donet je i Zakon o zaštiti narodnih dobara i njihovom upravljanju,³¹⁾ koji je predviđao krivična dela, koja su izvršena rasipanjem i uništavanjem narodne imovine i propisivao je kazne za pojedina krivična dela. Kasnije je ovaj zakon dobio naziv Zakon o zaštiti opštenarodne imovine pod upravom države.³²⁾

Kada je reč o obeležjima pojedinih krivičnih dela, Zakon o krivičnim delima protiv opštenarodne imovine zadružnih i drugih društvenih organizacija³³⁾ preciznije ih određuje, te se može reći da predstavlja korak napred u razvoju našeg krivičnog prava.

U tom periodu, intenzivno se radilo na izradi opšteg dela krivičnog prava, te je 4. februara 1947. godine donet Krivični zakonik (opšti deo),³⁴⁾ koji je stupio na snagu 12. februara 1948. godine i predstavljao je prvu sistematsku celinu opšteg dela krivičnog prava. U daljoj fazi razvijanja socijalističkih društvenih odnosa, donesen je Krivični zakonik 2. marta 1951. godine,³⁵⁾ u kojem je sadržan celovit sistem krivičnih dela, a glava XIX sadrži krivična dela koja za zaštitni objekt imaju krivična dela protiv narodne privrede.³⁶⁾ Vrlo brzo nakon stupanja na snagu Krivičnog zakonika iz 1951. godine na privrednom području su nastupile promene u vidu napuštanja administrativnog rukovođenja privredom, usled predaje privrednih preduzeća na upravljanje radnim kolektivima. Pored toga, došlo je i do značajnih promena u društveno-političkim odnosima, što je dodatno uticalo na potrebu za revizijom Krivičnog zakonika, što je i učinjeno Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika od 30. juna 1959. godine, koji je stupio na snagu 1. januara 1960. godine.³⁷⁾

Nakon izmena i dopuna izvršenih 1959. godine usledilo je još pet izmena i dopuna Krivičnog zakonika, i to prva 1962. godine,³⁸⁾ a odnosile su se kako na opšti, tako i na posebni deo. Osnovne izmene u ovom zakoniku odnosile su se na pooštrenje krivičnih sankcija za krivična dela protiv narodne privrede, protiv službene dužnosti i protiv imovine. Zatim su usledile izmene Krivičnog zakonika 1967. godine, 1969. godine i 1973. godine. Važno je naglasiti da je Krivični zakonik iz 1951. godine predstavljao značajan kodifikatorski rad, koji je pozitivno ocenjen, kako u našoj, tako i u inostranoj literaturi.

²⁶⁾ *Službeni list FNRJ*, br. 56/46.

²⁷⁾ *Službeni list DFJ*, br. 40/45.

²⁸⁾ *Službeni list FNRJ*, 86/45.

²⁹⁾ *Službeni list FNRJ*, br. 35/46.

³⁰⁾ *Službeni list FNRJ*, br. 56/47.

³¹⁾ *Službeni list DFJ*, br. 36/45.

³²⁾ *Službeni list FNRJ*, br. 86/46, 105/46.

³³⁾ *Službeni list FNRJ*, br. 87/48.

³⁴⁾ *Službeni list FNRJ*, br. 106/47.

³⁵⁾ *Službeni list FNRJ*, br. 18/51.

³⁶⁾ Ukupno je bilo predviđeno 33 krivična dela protiv narodne privrede.

³⁷⁾ Lazarević, Lj. (2000b). *Krivično pravo – opšti deo*. Beograd: Savremena administracija, str. 64.

³⁸⁾ Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika FNRJ iz 1962. godine. *Službeni list FNRJ*, br. 31/62.

Ustavnim promenama u Srbiji 1990. godine³⁹⁾ važenje republičkog krivičnog zakona dobija jedinstvenu primenu na celoj teritoriji Republike, dok Ustav SR Jugoslavije iz 1992. godine⁴⁰⁾ zadržava podeljenu zakonodavnu nadležnost u oblasti krivičnog prava, te materija privrednih krivičnih dela ostaje podeljena između saveznog i republičkih zakona, kakva je i pre toga bila. Privredna krivična dela u Krivičnom zakonu SRJ⁴¹⁾ nalazila su se u glavi koja je nosila naziv Krivična dela protiv privrede i jedinstva jugoslovenskog tržišta, dok su se u Krivičnom zakonu Republike Srbije⁴²⁾ ova dela nalazila u glavi koja je nosila naziv Krivična dela protiv privrede.⁴³⁾

Mnoge promene koje su se dogodile na tlu bivše Jugoslavije uticale su i na stanje krivičnog prava. Transformisanje SRJ u državnu zajednicu SCG uticalo je na to da Srbija i Crna Gora donesu svoje krivične zakonike, a 2003. godine je Krivični zakonik SRJ noveliran kroz Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, kada mu je promenjen naziv u Osnovni krivični zakonik.⁴⁴⁾ Ipak, važenje dvojnog krivičnog zakonodavstva u Državnoj zajednici SCG, kao i prisustvo zastarelih zakonskih rešenja, potreba dekriminalizacije određenih, postojećih, krivičnih dela, kao i inkriminacija novih, samo su neki od razloga koji su uticali da se u Srbiji donese celoviti krivični zakonik usklađen sa potrebama savremenog krivičnog prava.⁴⁵⁾ Navedeno je uticalo na donošenje novog Krivičnog zakonika 2005. godine,⁴⁶⁾ koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine. U ovom zakoniku, u Glavi XXII sadržana su krivična dela protiv privrede, od člana 223 do člana 245. U vezi sa tim, relevantno je naglasiti da je do donošenja Krivičnog zakonika, krivično delo krijumčarenja bilo predviđeno u sporednom zakonodavstvu, odnosno u članu 330 Carinskog zakona⁴⁷⁾ iz kojeg je uz određene modifikacije i preuzet. Krivičnim delom krijumčarenje, koje je bilo propisano Carinskim zakonom 1992. godine,⁴⁸⁾ nisu bili obuhvaćeni svi oblici krijumčarenja, nego je za postojanje krivičnog dela bilo potrebno da se lice bavi prenošenjem robe preko carinske linije, izbegavajući mere carinskog nadzora. Međutim, pomenuti zakon ovo krivično delo nije imenovao kao krijumčarenje. Izmenama i dopunama Carinskog zakona 2003. godine⁴⁹⁾ uvodi se krivično delo pod nazivom krijumčarenje, sa izmenjenom sadržinom u odnosu na prethodno krivično delo, tako da za njegov osnovni oblik lice ne mora da se bavi time, nego je dovoljno samo da prenosi robu preko carinske linije, izbegavajući mere carinskog nadzora i kontrole.

S druge strane, Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2016. godine doneo je novine koje se odnose i na krivična dela u vezi s proizvodnjom i trgovinom. Došlo je do dekriminalizacije krivičnog dela obmanjivanje kupaca. Danas je obmanjivanje kupaca, to jest potrošača, kako je navedeno u Zakonu o zaštiti potrošača,⁵⁰⁾ propisano članom 19 (obmanjujuća

³⁹⁾ Ustav Republike Srbije, *Službeni list RS*, br. 1/90.

⁴⁰⁾ Videti član 77 Ustava SRJ koji predviđa podeljenu nadležnost, *Službeni list SRJ*, br. 1/92.

⁴¹⁾ *Službeni list SFRJ*, br. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 45/90, 54/90 i *Službeni list SRJ*, br. 35/92, 16/93, 37/93 i 24/94.

⁴²⁾ *Službeni glasnik SRS*, br. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 44/89, 21/90 i *Službeni glasnik RS*, br. 16/90, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/97, 17/95 i 44/98.

⁴³⁾ Kulić, M. (2010). *Poreska krivična dela*. Beograd: Fin taks centar, str. 46.

⁴⁴⁾ *Službeni glasnik RS*, br. 39/03.

⁴⁵⁾ Više u: Joksić, I. (2019). *Krivično pravo – opšti deo*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 48–50.

⁴⁶⁾ *Službeni glasnik RS*, br. 85/05.

⁴⁷⁾ *Službeni glasnik RS*, br. 73/03 i 61/05.

⁴⁸⁾ *Službeni list SRJ*, br. 45/92.

⁴⁹⁾ *Službeni glasnik RS*, br. 73/03.

⁵⁰⁾ *Službeni glasnik RS*, br. 62/14, 6/16 – dr. zakon i 44/18 – dr. zakon.

poslovna praksa), članom 20 (propuštanje kojim se obmanjuju potrošači), članom 21 (oblici poslovne prakse koji se smatraju obmanjujućom poslovnom praksom), članom 22 (nasrtljiva poslovna praksa) i članom 23 (oblici poslovne prakse koji se smatraju nasrtljivom poslovnom praksom). Zakonom o zaštiti potrošača za pomenuta dela predviđene su prekršajne sankcije.

Zaključak

Privredna krivična dela pripadaju kategoriji najtežih krivičnih dela i iz tog razloga, obaveza svakog društva, odnosno države jeste da stvori adekvatne preduslove, kako zakonske, tako i praktične, u cilju što uspešnijeg sprečavanja njihovog vršenja. Privredni odnosi koji danas dominiraju, naročito u zemljama u tranziciji, spadaju u red najdinamičnijih društvenih odnosa i promena. U skladu sa promenama i inkriminacije krivičnih dela protiv privrede se moraju menjati i prilagođavati. Propisi kojima se uređuju krivična dela protiv privrede podložni su čestim izmenama, što je posledica potrebe da se u promenljivim uslovima privrednog života, koji postoje u pojedinim zemljama, utvrde adekvatni oblici krivičnopravne zaštite određenih društvenih odnosa u privredi.

U tom smislu, Krivični zakonik Republike Srbije, koji je stupio na snagu 2006. godine, predstavlja sintezu svih teorijskih i praktičnih saznanja i iskustava u propisivanju i regulisanju krivičnih dela protiv privrede. Zakonodavac ovoj grupi dela daje naziv „krivična dela protiv privrede”. U ovom zakoniku, preciznije su formulisane pojedine inkriminacije unošenjem novih elemenata kod pojedinih dela i propisani su novi oblici krivičnih dela protiv privrede. Isto se odnosi i na krivična dela u vezi s proizvodnjom i trgovinom. Promene u razvoju privrede, dovele su do promena u oblasti inkriminacije ovih krivičnih dela, tako što su određena dela nestala, kao na primer povlašćivanje kupaca, neovlašćeno iskorišćavanje tuđe radne snage, kršenje propisa o cenama, obmanjivanje kupaca itd.

Svetlana Marković, PhD

University Business Academy in Novi Sad

HISTORICAL-LEGAL DEVELOPMENT OF CRIMINAL PROTECTION OF PRODUCTION AND TRADE IN SERBIA

Abstract:

The historical development of economic relations shows that the economy becomes more and more complex, if the productive forces of society are at a higher level of development. At the same time, the social division of labor is becoming more and more diverse and differentiated, making it more and more complex and diverse forms of economic activity. The economy of a country includes a set of activities that produce production and services and distribute goods. Production implies a continuous process, which satisfies human needs for goods and services, while consumption means the satisfaction of various human needs and it is the goal achieved by production. Distribution is done indirectly and directly through various forms of exchange and traffic, and the relationships that arise in the processes of production and distribution are organized and directed and represent the economic system of a country. The main reason for the existence of a special group of criminal acts, whose object of protection is the economy of a country, is the protection of the economy, and consequently the suppression of criminality. Every criminal offense against the economy has a specific object of action, while the passive subject in the case of committing any criminal offense against the economy is the state and all its citizens. Changes in criminal legislation represent a good indicator of different forms of

criminality in certain periods. The aim of this work is to present the historical and legal development of the criminal protection of production and trade in certain periods of time.

Key words: *historical development, economic relations, criminal law protection, production, trade.*

LITERATURA

1. Adžić S. (2008). *Privredni sistem i ekonomska politika*. Subotica: Ekonomski fakultet.
2. Bingulac, N., Dragojlović, J. (2017). Razvoj krivičnih sankcija u Republici Srbiji u periodu nakon Drugog svetskog rata do danas. *Kultura polisa*, 14(33), 275–289.
3. Carinski zakon, *Službeni glasnik RS*, br. 73/03.
4. Carinski zakon, *Službeni glasnik RS*, br. 73/03 i 61/05.
5. Carinski zakon, *Službeni list SRJ*, br. 45/92.
6. Čejović, B. (2006). *Krivično pravo – opšti i posebni deo*. Beograd: Dosije.
7. Đorđević, M. (1964). Razvoj i odlike savremenog privrednog krivičnog prava. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 12(4), 398–415.
8. Janković, D. (1979). *Istorija države i prava naroda Jugoslavije*. Beograd: Naučna knjiga.
9. Joksić, I. (2019). *Krivično pravo – opšti deo*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
10. Krivični zakon Republike Srbije, *Službeni glasnik SRS*, br. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 44/89, 21/90 i *Službeni glasnik RS*, br. 16/90, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/97, 17/95 i 44/98.
11. Krivični zakon SRJ, *Službeni list SFRJ*, br. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 45/90, 54/90, i *Službeni list SRJ*, 35/92, 16/93, 37/93 i 24/94.
12. Krivični zakonik (opšti deo), *Službeni list FNRJ*, br. 106/47.
13. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05.
14. Krivični zakonik, *Službeni list FNRJ*, br. 18/51.
15. Kulić, M. (1999). *Poreska utaja i krijumčarenje*. Beograd: BMG – Beogradsko mašinsko-grafičko preduzeće.
16. Kulić, M. (2010). *Poreska krivična dela*. Beograd: Fin taks centar.
17. Kuzmanović, R. (ur.) (2000). *Dušanov zakonik – 650 godina posle njegovog donošenja*. Banja Luka: Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske.
18. Lazarević, Lj. (2000a). *Krivično pravo – posebni deo*. Beograd: Savremena administracija.
19. Lazarević, Lj. (2000b). *Krivično pravo – opšti deo*. Beograd: Savremena administracija.
20. Mićunović, Lj. (1991). *Savremeni leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
21. Mulder, A. (1953). Le droit pénal social économique. *Revue internationale de droit pénal*, 24(1).
22. Nicević, M., Ivanović, A. (2013). *Privredni kriminalitet*. Novi Pazar: Univerzitet.
23. Osnovni krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 39/03.
24. Srzentić, N. (1954). Problemi privrednih delikata. *Arhiv za pravne i društvene nauke*, 41(3–4), 336–362.

25. Srzentić, N., Stajić, A., Klaus, B., Lazarević, Lj., Đorđević, M. (1995). *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije*. Beograd: Savremena administracija.
26. Šakić, S. (1995). *Srednjovekovno srpsko pravo*. Novi Sad: Matica srpska.
27. Uredba o otkupu žitarica u ekonomskoj 1946/47. godini, *Službeni list FNRJ*, br. 35/46.
28. Uredba o regulisanju unutrašnjeg prometa robom, *Službeni list DFJ*, br. 40/45.
29. Uredba o tovljenju, cenama i prometu svinja u ekonomskoj 1946/47. godini, *Službeni list FNRJ*, br. 56/47.
30. Uredba o trgovini na veliko živinom, *Službeni list FNRJ*, br. 86/45.
31. Ustav Republike Srbije, *Službeni list RS*, br. 1/90.
32. Ustava SRJ, *Službeni list SRJ*, br. 1/92.
33. Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika FNRJ iz 1962. godine. *Službeni list FNRJ*, br. 31/62.
34. Zakon o krivičnim delima protiv opštenarodne imovine zadružnih i drugih društvenih organizacija, *Službeni list FNRJ*, br. 87/48.
35. Zakon o suzbijanju nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže, *Službeni list DFJ*, br. 26/45.
36. Zakon o suzbijanju nedopuštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže, *Službeni list FNRJ*, br. 56/46.
37. Zakon o zaštiti narodnih dobara i njihovom upravljanju, *Službeni list DFJ*, br. 36/45.
38. Zakon o zaštiti opštenarodne imovine pod upravom države, *Službeni list FNRJ*, br. 86/46, 105/46.
39. Zakon o zaštiti potrošača, *Službeni glasnik RS*, br. 62/14, 6/16 – dr. zakon i 44/18 – dr. zakon.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

001:34(082)
316.3:34(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани - проф. др Славко Царић
(19 ; 2022 ; Нови Сад)**

Право, наука и друштво - актуелна питања и перспективе : [зборник радова] = Law, science and society - the current issues and perspectives : [proceedings] / XIX међународни научни скуп "Правнички дани - Проф. др Славко Царић", Нови Сад, 23. септембар 2022. = XIX international scientific meeting "Legal days - Prof. Slavko Carić, PhD" ; [уредник Милан Почуча]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2022 (Нови Сад : НС Мала књига+). - 454 стр. ; 24 cm

Текстови ћир. и лат. - Тираж 150. - Стр. 19-20: Уводна реч / Милан Почуча = Foreword / Milan Počuča. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-86121-51-6

а) Наука - Правни аспект - Зборници б) Друштво - Правни аспект - Зборници

COBISS.SR-ID 74323209